

341. Wł. Mickiewicz do J. I. Kraszewskiego 5 II 1886 Rkp. BJ 6520 k. 367-368.

[k. 367r]

Paryż, 5^{go} lutego 1886 r.

Kochany Panie,

Begey¹ miły i zacny Włoch. O pismach Towiańskiego² wiedziałem. Kiedym wydał współudział³, Towiańszczycy gniewali się na mnie twierdząc, że z tych tomów fałszywe wyobrażenie o mistrzu wyrobi sobie publiczność; odpowiedziałem, iż miałem na celu wyświecić nie działalność mistrza, lecz udział Ojca mojego w tej sprawie. Mistrz ułożył sam pisma swoje do druku, a po jego śmierci wydano w wielkim sekrecie trzy podobne spore [k. 367v] tomy w Turynie, w niesłychanie małej liczbie egzemplarzy. W tych tomach wyrzucono większą część pism znanych poprzednio emigracji. Jest to Towiański w formie, w jakiej chce się przedstawić potomności. Dwa pierwsze tomy czytałem. Towiańszczycy dowiedziawszy się o tym, znów w trwodze, abym nie przepisał lub nie wydał tych dzieł, o czym anim myślał. Bali się mnie, a pożyczali tomy szwacze naszej itd. bez żadnej rozwagi. Sama zasada tajemnicy godniejsza starożytnego Egiptu niż naszego wieku. Zdaje mi się, że tym sposobem chcieli [k. 368r] uniknąć klątwy kościelnej, indeksu, ale dążąc do reformowania społeczeństwa, taka dyplomacja nie na miejscu. Potem *pour les initiés ils réservent les œuvres complètes et pour les besoins du prosélytisme ils ont fait tirer des extraits*⁴. Nie wiem, czy wyjątki z pierwszych tomów, czy z trzeciego Panu pożyczono. W pierwszych tomach bowiem jedna o Ojcu moim wzmianka. Niech zawsze mi Pan owe wyjątki przysze, a za parę dni zwrócę. Niektóre z najważniejszych pism mistrza, np. *Wielki period*⁵, wcale w pismach tych nieobjęte. Zawsze świat słuszniejszy by sąd o nich wydał, gdyby [k. 368v] tomy te znał, a znów później czy wcześniej zawsze egzemplarz dostanie się tam, gdzie by Towiańszczycy takowy nie życzyliby sobie widzieć.

Boję się, aby proces Sara[uwa]⁶ w Lipsku, gdzie o Kosiłowskim⁷ mowa, nie rozjątrzył bardziej jeszcze Prusaków, ale i bez tego trudna z nimi sprawa i mała nadzieja, aby przychyłili się do życzeń Pańskich.

¹ Attilio Begey – zob. list nr 328.

² Andrzej Towiański, *Pisma* – zob. list nr 340.

³ Władysław Mickiewicz, *Współudział Adama Mickiewicza w sprawie Andrzeja Towiańskiego*, t. 2, Paryż 1877.

⁴ *Dla wtajemniczonych zarezerwowali dzieła kompletne, a na potrzeby prozelityzmu polecieli wydrukować wyjątki* (franc.).

⁵ Andrzej Towiański, *Wielki Period, powstały w Solurze, dat. 27 marca 1844. Z kopii w Muzeum Mickiewicza w Paryżu*, wydał S. Pigoń [w:] Andrzej Towiański, *Wybór pism i nauk*, oprac. Stanisław Pigoń, Kraków 1920; wyd. drugie, przejrzone i rozszerzone: Kraków 1922.

⁶ Duński oficer w stanie spoczynku, Christian von Sarauw, został skazany 11 II 1886 r. przez Najwyższy Trybunał Niemiecki w Lipsku na 12 lat ciężkich robót za zdradę i szpiegostwo na rzecz Francji.

⁷ Ildefons Kosiłowski (1829-1895) – działacz polityczny Hôtelu Lambert, sekretarz Szkoły Polskiej na Batignolles, po 1871 r. współpracownik sekcji pruskiej biura wywiadowczego francuskiego ministerstwa wojny; J. I. Kraszewski przekazywał mu informacje o niemieckiej armii. Por. proces o szpiegostwo – list nr 230.

Bilety wizytowe wczoraj wysłałem.

Serdeczne pozdrowienia,

Władysław Mickiewicz